

รูปแบบและกระบวนการลดภาวะความยากจนของผู้เข้าไม่ถึงโอกาส ในสังคมชนบทภาคเหนือตอนบน

Patterns and Procedures for Poverty Reduction of the Disadvantaged People in the Rural Societies of Upper Northern Region

เพชร ชัยศรี*

บทคัดย่อ

งานศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภาวะความยากจน ปัจจัยที่ส่งผลต่อภาวะความยากจน รูปแบบและกระบวนการลดภาวะความยากจน และกำหนดยุทธศาสตร์การนำรูปแบบและกระบวนการไปใช้ลดภาวะความยากจนของผู้เข้าไม่ถึงโอกาสในสังคมชนบทภาคเหนือตอนบน การศึกษาเชิงปริมาณ มีประชากรเป็นผู้เข้าไม่ถึงโอกาสที่เสนอรายชื่อสมัครเป็นสมาชิกสถาบันการเงินชุมชน ตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 14 หมู่บ้าน รวม 1,892 ราย กลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 ราย เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามข้อมูลทั่วไปและปัจจัยที่ส่งผลต่อความยากจน ส่วนการศึกษาเชิงคุณภาพ ใช้การสนทนากลุ่มและจัดเวทีชุมชนระดมความคิดเห็น ประเมินยุทธศาสตร์ด้วยเทคนิค SWOT Analysis จากกลุ่มผู้นำชุมชนที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น มีความรู้ ประสบการณ์และบทเรียนในการแก้ไขปัญหาความยากจน จำนวน 15 ราย การวิเคราะห์ข้อมูลใช้ค่าสถิติร้อยละ ความถี่ การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) และเชิงพรรณนา ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้

1. ภาวะความยากจน เกิดจากมีสภาพครอบครัวใหญ่ มีปัญหาความเหลื่อมล้ำทางชาติพันธุ์ ขัดจำกัดทางการศึกษา ที่ไม่สามารถสอบแข่งขันอย่างเท่าเทียม มีปัญหาสุขภาพ เช่นเป็นโรคเรื้อรัง ขาดการวางแผนชีวิต มีอาชีพเกษตรกรรมรายได้ต่ำ หรือรับจ้าง

---

* ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม) สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (2547) ปัจจุบันเป็นพนักงานธุรกิจธนาคารชุมชน (หัวหน้าศูนย์ภาคเหนือตอนบน) สำนักโครงการธนาคารชุมชน ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร

หมุนเวียน แรงงานขาดทักษะ ไม่มีรายได้จากอาชีพเสริม ไม่มีแหล่งน้ำกิน น้ำใช้ เข้าที่ดิน เพื่ออาศัยหรือทำการเกษตร เข้าไม่ถึงบริการของรัฐในการช่วยเหลือแหล่งเงินทุน เป็นเพราะขาดหลักค้ำประกันและที่ดินทำกินไม่มีเอกสารสิทธิ์ เป็นหนี้ดอกเบี้ยแพง การขาดสวัสดิการทางสังคม มีความรู้สึกกลัวการถูกคุกคามความปลอดภัย

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อภาวะความยากจน พบว่า ปัจจัยทางสังคม 3 ปัจจัย ได้แก่ การสะสมทุน ไม่มีทรัพย์สินที่ก่อให้เกิดรายได้ ขาดการประหยัดอดออม ไม่มีทรัพย์สินถาวร หรือมีแต่มูลค่าต่ำ ไม่มีการจัดตั้งกลุ่ม/องค์กรการเงินในชุมชน สิทธิโอกาสทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม การเข้าไม่ถึงแหล่งทุนของรัฐ ขาดโอกาสในการรับรู้ข่าวสาร ไม่มีไฟฟ้า ประปาใช้ในชีวิตประจำวัน การถูกคุกคาม เอารัด เอาเปรียบ ความไม่ปลอดภัย ขาดสวัสดิการทางสังคม ภาระทางการเงิน มีภาระหนี้ นอกกระบวนการกู้เงิน ไปใช้จ่ายผิดประเภท ไม่มีรายได้พิเศษหรืออาชีพเสริม การขาดโอกาสในการมีส่วนร่วม หรือเป็นสมาชิกกลุ่ม ส่งผลต่อรายได้ซึ่งเป็นตัววัดภาวะความยากจนมากที่สุด

3. รูปแบบการลดภาวะความยากจน ให้มีจัดตั้งองค์กรการเงินที่สมาชิกในชุมชนเป็นเจ้าของและมีการดำเนินกิจกรรมทางการเงินเกี่ยวกับการออม การระดมหุ้น การรับฝาก และการให้สินเชื่อ อบรมการใช้ชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงและ ลด ละ เลิก มีการขับเคลื่อนอย่างต่อเนื่อง เพิ่มมูลค่าผลผลิต ลดค่าใช้จ่าย และค่อยปรับเปลี่ยนแนวคิดพฤติกรรม ผ่านกระบวนการกล่อมเกลாதงสังคม จัดทำกิจกรรมหลังอบรม สร้างความสัมพันธ์ สร้างเครือข่าย เปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วม

4. กำหนดยุทธศาสตร์การนำรูปแบบและกระบวนการไปใช้ลดภาวะความยากจน ได้จากการวิเคราะห์ศักยภาพคณะกรรมการเป็นตัวแทนจัดการทางการเงิน ด้วยเทคนิค SWOT Analysis มาวิเคราะห์ พบว่า องค์กร สถาบันการเงินและหน่วยงานต่างๆ ให้ความสนใจและให้การสนับสนุน ปัจจัยภายใน จุดแข็งคือ เจ้าหน้าที่ ทีมงาน มีความรู้ด้านบัญชี ควรจัดทำแผนยุทธศาสตร์เชิงรุก (Growth Strategy) ส่งเสริมความรู้การใช้ชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง การส่งเสริมความรู้ อบรมอาชีพ เสริมสร้างความเข้มแข็งองค์กรการเงินชุมชนและกลุ่มสมาชิกภายใต้ทรัพยากรที่มีอยู่

คำสำคัญ : การลดภาวะความยากจน, ผู้เข้าไม่ถึงโอกาสในสังคม, รูปแบบและกระบวนการ, การกล่อมเกลாதงสังคม

Abstract

The purpose of this study, based on the qualitative and quantitative research, aimed to explore the disadvantaged people's poverty, factors affecting their poverty, and patterns and procedures for their poverty reduction, as well as to find out the on-going strategies for the implications of the patterns and procedures for the disadvantaged people's poverty reduction in the rural societies of the upper northern region. For data collection, a questionnaire was conducted with 400 out of the 1,892 respondents from 14 villages were randomly sampled. These included members of community funds located in Muang Na Sub-district, Chiang Dao District, Chiang Mai Province. In addition to the SWOT analysis, a group discussion was carried out for 15 community leaders specializing in their local wisdom, and effective poverty management. Also, the descriptive data were statistically analyzed through using percentage, frequency distribution, and multiple regression analysis. The findings of the study were as follows:

1. The disadvantaged people's poverty was caused by the outnumber of family, ethnical divides, the limitations of educational competition, health deterioration, no effective life planning management, agriculturists' fewer amounts of their monthly incomes, their lack of skill competence, no part-time job - taken allowances, no utilization of water resources for their drinking and public utilities, the leasing of land properties for their farming, no accessibility of fund services, no evidences for mortgage securities, no certificates of ownership, debts with its expensive rates of interests, no social welfares, and their life and safety menace;

2. In terms of the 3 social factors affecting the disadvantaged people's poverty, it was stated that non-gross profits, no savings, no permanent assets with its underestimated prices, and no establishment for community funds were influenced on their cost savings, whereas their no accessibility of fund services, no opportunities in their information services, no electricity and waterworks services, life menace, and no social welfares were all induced in terms of the disadvantaged people's political, economic, and social opportunities. Also, their outnumber of private debts spent for non-targeted purposes, no part-time allowances, no participation in their membership caused the disadvantaged people's financial situations;

3. In terms of the disadvantaged people's patterns for their poverty reduction, it was stated that the establishment of ownership-authorized community funds with their effective savings management, stock-raising, depositing and crediting services, trainings on the implications of the philosophy of economic sufficiency and allurements-decreasing, the continuation of effective poverty management, their productivity with reduction of life-earning expenses, socialization-based paradigm shifts, and additional after-project activities served for their participation and networking collaboration with their other participants were all implemented for their poverty reduction and management;

4. In terms of the on-going strategies for the SWOT analysis and implications of the patterns and procedures for the disadvantaged people's poverty reduction in the rural societies of upper northern region, it was also suggested that other different and financial institutions' funds were not only sponsored, but the involved accounting management-specialized participants' and staff's growth strategy was also promoted for their practical implications of the philosophy of economic sufficiency, as well as their career training services, and their better understandings of community strengthening development in cooperation with their community fund members.

Keywords : Poverty Reduction, Disadvantaged People in Societies, Patters and Procedures, and Socialization

บทนำ

หลังยุคการปฏิวัติอุตสาหกรรม การพัฒนาองค์ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ ส่งผลกระทบในวงกว้างทั้งระบบเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม โลกได้ให้ความสำคัญกับการแข่งขันทางด้านเทคโนโลยีและเศรษฐกิจระบบทุนนิยมเป็นตัวเร่งให้เกิดการผลิตขนาดใหญ่ทำให้มีช่องว่าง (GAP) ระหว่างรายได้เพิ่มมากยิ่งขึ้น ทรัพยากรถูกนำมาใช้อย่างมหาศาล (Sen, 2001) ในขณะที่รายงานขององค์การสหประชาชาติพบว่าผู้หิวโหยได้เสียชีวิตไปประมาณวันละ 25,000 คนสาเหตุมาจาก สภาพแวดล้อมวิกฤติส่งผลถึงผลผลิตภาคการเกษตร การแสวงหาผลประโยชน์อย่างไม่ยุติธรรมจากทรัพยากรที่มีอยู่จำกัด แนวทางการแก้ไขปัญหาความยากจนประเทศกำลังพัฒนามีแนวทางเป็นไปในทิศทางเดียวกันคือการรวมตัวเป็นองค์กรขนาดเล็ก (Micro enterprise) การพัฒนาประเทศไทยในช่วงแรกของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 – 2549) ได้ัญเชิญ “ปรัชญาของเศรษฐกิจ

พอเพียง” มาเป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาและบริหารประเทศ ควบคู่ไปกับกระบวนการ
พรรคการพัฒนาแบบบูรณาการเป็นองค์รวมที่มี “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” และใน
แผนพัฒนาภูมิภาคเหนือตอนบน (พ.ศ. 2557-2560) สำนักบริหารยุทธศาสตร์กลุ่ม
จังหวัดภาคเหนือ ที่ต้องการให้เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยว การค้า การลงทุน สู่สากล
โดดเด่นวัฒนธรรมล้านนา สังคมน่าอยู่ทุกถิ่น เน้นการพัฒนาที่ยั่งยืน ดำรงความเป็นฐาน
ทรัพยากรธรรมชาติโดยฟื้นฟูและบริหารจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน สร้างความมั่นคง
ปลอดภัยในพื้นที่ชายแดนและความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน พัฒนา
ทรัพยากรมนุษย์ (<http://www.osmnorth-n1.moi.go.th>, 2554) สถานการณ์ความยากจนและ
ความเหลื่อมล้ำในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนมีลักษณะพื้นที่ที่เป็นภูเขา และเทือกเขาสูง
ประกอบด้วยกลุ่มชนหลายกลุ่มด้วยกัน ผู้ศึกษาจึงสนใจปัญหาผู้เข้าไม่ถึงโอกาสที่ตำบล
เมืองนะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งมีลักษณะชุมชนหลากหลายวัฒนธรรม พื้นที่
ติดเขตชายแดนประชากรยังมีการศึกษาอยู่ต่ำกว่าเกณฑ์ ปัญหาถือครองที่ดินและการอพยพ
แรงงานสูง (<http://www.thaitambon.com/tambon/ttambon.asp?ID=500402>, 2555.) โดย
เริ่มจากการสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความยากจนและหาแนวทางลดปัญหา
มีผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาการ ให้ข้อเสนอแนะ หารูปแบบมาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ โดยมีคน
เป็นศูนย์กลางการพัฒนา เพื่อปรับใช้เพิ่มมูลค่า สร้างรายได้ ยกระดับคุณภาพชีวิต

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาภาวะความยากจนของผู้เข้าไม่ถึงโอกาสในสังคมชนบทภาคเหนือตอนบน
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อภาวะความยากจนของผู้เข้าไม่ถึงโอกาสในสังคมชนบท ภาคเหนือตอนบน
3. เพื่อหารูปแบบและกระบวนการ ลดภาวะความยากจนของผู้เข้าไม่ถึงโอกาสในสังคมชนบทภาคเหนือตอนบน
4. เพื่อหายุทธศาสตร์การนำรูปแบบและกระบวนการ ไปใช้ลดภาวะความยากจนของผู้เข้าไม่ถึงโอกาสในสังคมชนบทภาคเหนือตอนบน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อให้ได้ข้อมูลภาวะความยากจนของผู้เข้าไม่ถึงโอกาสไปใช้หารูปแบบและกระบวนการลดความยากจนที่เหมาะสม

2. เพื่อนำปัจจัยที่ส่งผลต่อภาวะความยากจนของผู้เข้าไม่ถึงโอกาสไปพัฒนายุทธศาสตร์เสนอให้กับหน่วยงานรับผิดชอบ และที่เกี่ยวข้อง
3. เพื่อให้ได้รูปแบบและกระบวนการ ลดภาวะความยากจนของผู้เข้าไม่ถึงโอกาสในสังคมชนบทภาคเหนือตอนบน
4. เพื่อสามารถกำหนดยุทธศาสตร์การนำรูปแบบและกระบวนการไปใช้ลดภาวะความยากจนของผู้เข้าไม่ถึงโอกาสในสังคมชนบทภาคเหนือตอนบน

นิยามศัพท์เฉพาะ

ภาวะความยากจน หมายถึง รายได้ที่ได้รับผลจากตัวชี้วัดสภาพความยากจน ได้แก่ ความจำเป็นพื้นฐานเพื่อการยังชีพ ภาระทางการเงิน ลักษณะดำรงชีพ การสะสมทุน สิทธิโอกาสทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม ซึ่งวัดจากรายได้ การออม และหนี้สิน

การลดภาวะความยากจน หมายถึง การทำให้เกิดโอกาสและพัฒนาให้สามารถดำรงชีพอยู่ได้ตามความจำเป็นพื้นฐาน

รูปแบบ หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม การจัดตั้งองค์กรรองรับ การกำหนดยุทธศาสตร์นำรูปแบบไปใช้ การฝึกอบรม การจัดกิจกรรมปฏิบัติหลังอบรม การสร้างความสัมพันธ์ในชุมชน

สังคมชนบท หมายถึง กลุ่มคนที่อยู่ร่วมกัน มีความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นสำคัญ มีระเบียบสังคม มีความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณี ผสมกลมกลืนกัน ตั้งบ้านเรือนเป็นกลุ่ม หรือกระจายตามลักษณะภูมิประเทศ

กรอบแนวคิดทฤษฎี

ในการวิจัยครั้งนี้ ได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ทฤษฎีทางสังคมศาสตร์

1.1 ทฤษฎีค้อยวัฒนธรรม

วัฒนธรรมของคนยากจนมีลักษณะโดดเด่น มีลักษณะเฉพาะของวัฒนธรรมหนึ่งภายใต้ระบบครอบครัวและสายเลือดพันธุกรรมตามกฎของเมนเดลที่บรรพบุรุษ โดยการสร้างวัฒนธรรมของตัวเองขึ้นเป็นปัจจัยต่างๆ ได้แก่ 1) ที่ตั้ง 2) ความเป็นเมืองหรือชนบท 3) โครงสร้างของครอบครัว 4) ระบบเครือญาติ 5) ความสัมพันธ์ของคนในครอบครัว สามีและภรรยา บุตรและผู้ปกครอง 6) แบบแผน

การใช้จ่ายและการบริโภค 7) ระบบค่านิยม 8) กาลเวลา 9) ความรู้สึกผูกพันกับชุมชน
ที่ตัวเองอยู่อาศัย

1.2 ทฤษฎีภาระหน้าที่

แนวคิดตามทฤษฎีนี้คือ ความยากจนมีสาเหตุจากมีหน้าที่การทำงาน
ของคนในอาชีพต่างๆซึ่งมีผลตอบแทนจากการประกอบอาชีพแตกต่างกันไปตามความ
สำคัญของหน้าที่ในแต่ละอาชีพถูกกำหนดความสำคัญและการจงใจให้ค่าตอบแทนโดย
โครงสร้างของสังคม กลุ่มอาชีพที่มีอำนาจในการต่อรองในสังคมมาก ได้แก่ กลุ่มคน
ชนชั้นปกครอง ชนชั้นผู้บริหาร นักวิชาการผู้มีความรู้ความสามารถ มีอำนาจในสังคม
มากกว่าชนชั้นที่ถูกปกครองอันได้แก่ ชนชั้นกรรมาชีพ คนไม่มีความรู้แรงงานฝีมือ
ผู้ด้อยโอกาส กลุ่มคนต่างๆ นี้จะถูกสังคมกำหนดค่าตอบแทนแตกต่างกัน กลุ่มที่ได้
ค่าตอบแทนต่ำ ก็จะเกิดเป็นสาเหตุความยากจนจากหน้าที่และการประกอบอาชีพ
นักวิชาการทฤษฎีหน้าที่นิยม จะเห็นว่าความยากจนไม่มีสาเหตุจากครอบครัว แต่มีสาเหตุ
จากโครงสร้างของสังคมเป็นสำคัญ

2. แนวคิดที่เกี่ยวข้องทางสังคมศาสตร์

2.1 แนวความคิดในการพัฒนาเศรษฐกิจ

ประเทศที่กำลังพัฒนา (Developing countries) ประชาชนส่วนมากที่
รายได้ต่อคนค่อนข้างต่ำเพราะขาดแคลนทุนและทรัพยากร มีการออมจำกัด มีความแตกต่าง
ระหว่างความมั่งคั่งกับความยากจนชัดเจน การผลิตส่วนมากเป็นการผลิตขึ้นปฐม และ
มีการประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ การให้ประเทศหลุดพ้นจากวัฏจักร
ความยากจน (Vicious circles) จะต้องมีการกระตุ้นและก่อให้เกิดสถาบัน วัตถุประสงค์ และ
สาธารณสุข ส่งเสริมการอบรม และส่งเสริมการลงทุน โดยรัฐบาลควรดำเนินโครงการ
นำร่อง เพื่อเป็นปัจจัยพื้นฐานในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับระบบเครือญาติ

ความสัมพันธ์ของหมู่บ้านชนบทไทยภายใต้ระบบเครือญาติว่ามี
ลักษณะสำคัญ 5 ประการ คือหมู่บ้านเป็นองค์รวมที่เป็นเอกภาพไม่มีการขัดแย้ง ไม่มี
ความแตกต่างในเรื่องของอำนาจ ให้ความสำคัญกับความมีอาวุโส ความมีคุณธรรมเป็น
ด้านหลัก ส่วนในด้านความมั่นคงเป็นด้านรอง สังคมหมู่บ้านมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน
ในด้านต่างๆ เช่น ในด้านการผลิต การป้องกันหมู่บ้านและการให้สวัสดิการทางด้านการ
รักษาพยาบาล เป็นต้น โครงสร้างอำนาจเป็นการกระจายอำนาจตามกลุ่มเครือญาติและเป็น
แนวนอน นอกจากนี้ยังเชื่อว่าสังคมชนบทในปัจจุบันที่กำลังถูกแทรกแซงจากภายนอก

จะทำให้ความสำคัญของระบบเครือข่ายลดลงและหมดความสำคัญไปในที่สุดและได้สรุปสาเหตุของการลดความสำคัญของระบบเครือข่าย คือ การถูกแทรกแซงจากภายนอก โดยอำนาจรัฐและระบบทุนนิยม ประชาชนในหมู่บ้านจะมาพึ่งบริการจากรัฐและการเข้าไปของระบบทุนนิยม จะเข้าไปทำลายการช่วยเหลือเกื้อกูลกันด้วยแบบที่เรียกว่า การแลกเปลี่ยนเป็นระบบเงินตราสำหรับความสัมพันธ์ของโครงสร้างอำนาจดั้งเดิมในระบบเครือข่าย ในการควบคุมทางสังคมโดยใช้ความอาวุโสและความเป็นคุณธรรมเป็นหลัก ก็จะลดน้อยลง เมื่ออำนาจรัฐเข้าแทรกแซง ทำให้ความสัมพันธ์ดั้งเดิมของระบบเครือข่ายถูกทำลายไป สำหรับระบบทุนนิยมได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการทำลายความมีคุณธรรม โดยการสถาปนาความมั่งคั่งขึ้นมาแทน

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับระบบอุปถัมภ์

ประเด็นความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ออกเป็นสองนัย คือ นัยแรก ความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์เป็นความสัมพันธ์ช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างคนสองกลุ่ม ผู้อุปถัมภ์จะให้ความคุ้มครอง ช่วยเหลือ เมื่อผู้ใต้อุปถัมภ์ได้รับความเดือดร้อน ขณะที่ผู้อยู่ใต้อุปถัมภ์จะต้องให้ความซื่อสัตย์และจงรักภักดี นัยสองระบบอุปถัมภ์แสดงให้เห็นถึงการเอารัดเอาเปรียบของเจ้านายที่มีต่อลูกน้อง หมายถึง เจ้านายจะต้องให้สิ่งที่เป็นธรรมแก่ลูกน้อง เช่น ยกย่อง การคุ้มครอง ทั้งนี้ผู้ที่เป็นลูกน้องกลับไม่รู้สึกรู้ว่าถูกขูดรีด แต่กลับรู้สึกว่าคุณเองได้รับความช่วยเหลือ จำเป็นต้องตอบแทน

กรอบแนวคิดของการศึกษา

กรอบแนวคิดในการศึกษา กระแสโลกาภิวัตน์ ส่งผลต่อนโยบายการพัฒนา เศรษฐกิจและสังคม ในขณะที่การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมและความขาดแคลนในการดำรงชีวิต ส่งผลต่อโครงสร้างทางสังคมไทยแสดงให้เห็น ภาวะความยากจนในสังคมชนบทเป็นประเด็นปัญหา การศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อภาวะความยากจน นำไปสู่แนวคิดวิธีการลดภาวะความยากจน ผ่านกระบวนการศึกษาโดยการควบคุมของผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาการ พัฒนารูปแบบและกระบวนการลดปัญหาภาวะความยากจนและจัดทำยุทธศาสตร์แก้ไขปัญหาความยากจน ให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ตามความเหมาะสม

วิธีการศึกษา

การศึกษาประกอบด้วย ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง พื้นที่ศึกษา หน้าที่ใช้ในการวิเคราะห์ การเก็บรวบรวมข้อมูล การประมวลผลการวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การผสมผสานทั้ง

วิธีเชิงปริมาณและคุณภาพ ใช้แบบสอบถาม การสนทนากลุ่มและจัดเวทีชุมชน เพื่อระดมความคิดเห็นในการหารูปแบบและกำหนดยุทธศาสตร์การลดภาวะความยากจนในสังคมชนบท ด้วยเทคนิค SWOT Analysis มีขั้นตอนดำเนินการ ดังนี้

ตอนที่ 1 การศึกษาภาวะความยากจนของผู้เข้าไม่ถึงโอกาสในสังคมชนบทภาคเหนือตอนบน

1.1 การศึกษาบริบท/ปัญหาของชุมชนและผลกระทบต่อภาวะความยากจนของคนในชุมชน กลุ่มเป้าหมาย ประกอบด้วย ผู้นำชุมชนที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น จำนวน 15 คน ประกอบด้วยคณะกรรมการหมู่บ้าน ผู้นำชุมชน ประธานสถาบันการเงินชุมชนเทศบาล สอบถามข้อมูลทั่วไปของชุมชนและบริบททางสังคม ดำเนินการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) กลุ่ม เปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นและหาข้อสรุปในเวทีสนทนา เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นแบบบันทึกการสนทนากลุ่ม ใช้การจดบันทึกการสนทนา และบันทึกเสียง วิเคราะห์เนื้อหาตามประเด็นที่ศึกษาแล้วนำเสนอข้อมูลโดยวิธีการพรรณนา

1.2 การศึกษาภาวะความขาดแคลนในการดำรงชีวิตและแนวทางการลดภาวะความยากจนกลุ่มเป้าหมาย มีผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 20 คนประกอบด้วย นักวิชาการที่มีผลงานเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาความยากจน จำนวน 1 คน ผู้นำชุมชนที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นผู้ที่มีความรู้ ประสบการณ์และบทเรียนในการแก้ไขปัญหาความยากจน จำนวน 15 คน เจ้าหน้าที่การเงิน/เจ้าหน้าที่บัญชีและพนักงานธุรกิจธนาคารชุมชนจำนวน 4 คน ดำเนินการประชุมกระบวนการ การสร้างความรู้ แนวทางการพัฒนา และหนทางการปฏิบัติ A-I-C เก็บรวบรวมข้อมูลใช้การจดบันทึกการสนทนา และบันทึกเสียง การวิเคราะห์ข้อมูลวิเคราะห์เนื้อหาตามประเด็นที่ศึกษาแล้วนำเสนอข้อมูลโดยวิธีการพรรณนา

ตอนที่ 2 ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อภาวะความยากจนของผู้เข้าไม่ถึงโอกาสในสังคมชนบทภาคเหนือตอนบน

ประชากรในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ ประชาชนผู้เข้าไม่ถึงโอกาสที่เสนอรายชื่อสมัครเป็นสมาชิกสถาบันการเงินชุมชน ตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 14 หมู่บ้าน รวม 1,892 ราย กลุ่มตัวอย่าง ที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ ประชาชนผู้เข้าไม่ถึงโอกาสที่เสนอรายชื่อสมัครเป็นสมาชิกสถาบันการเงินชุมชน ที่ผ่านการคัดกรองและรับรองจากกลุ่มผู้นำชุมชนทั้ง 14 หมู่บ้าน ของตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว จังหวัด

เชิงใหม่ จำนวน 400 ราย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม จำนวน 2 ตอน ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป ลักษณะแบบสอบถาม จำนวน 24 ข้อ ตอนที่ 2 ปัจจัยที่ส่งผลต่อภาวะความยากจนของผู้เข้าไม่ถึงโอกาสในสังคมชนบท จำนวน 40 ข้อ ใช้ตอบแบบสอบถาม พร้อมทั้งแจ้งรายละเอียดในการตอบแบบสอบถาม ทั้งนี้ได้ขอความร่วมมือสถาบันการเงินชุมชนเมืองนะส่งเจ้าหน้าที่ มาช่วยในการสอบถามโดยการสื่อสารภาษาท้องถิ่น การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไป ใช้วิธีการลงบันทึกข้อมูลลงในโปรแกรมสำเร็จรูป วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าร้อยละ ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยที่ส่งผลต่อภาวะความยากจนของผู้เข้าไม่ถึงโอกาสในสังคมชนบทภาคเหนือ ใช้การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) โดยวิธีการวิเคราะห์แบบเพิ่มหรือลดตัวแปรเป็นขั้นๆ (Stepwise Multiple Regression Analysis) โดยทำการทดสอบข้อมูลตามข้อตกลงเบื้องต้นของการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ ได้แก่ 1. ทดสอบตัวแปรตามมีการแจกแจงเป็นปกติ (Normality) โดยใช้สถิติทดสอบ Kolmogorov - Smirnov ซึ่งพิจารณาการมีนัยสำคัญทางสถิติ 2. ทดสอบตัวแปรตามและตัวแปรอิสระมีความสัมพันธ์กันเชิงเส้นตรง (Linearity) โดยพิจารณาการมีนัยสำคัญทางสถิติของค่าอัตราส่วนเอฟ (F) 3. ทดสอบตัวแปรตามมีความเป็นเอกพันธ์ของความคลาดเคลื่อนในทุกค่าของตัวแปรอิสระ (Homoscedasticity) นำข้อมูลที่ผ่านมาการวิเคราะห์ทางสถิติมานำเสนอในรูปแบบตารางและอภิปรายผล

ตอนที่ 3 การหารูปแบบและกระบวนการลดภาวะความยากจนของผู้เข้าไม่ถึงโอกาสในสังคมชนบทภาคเหนือตอนบน

กลุ่มเป้าหมาย ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 20 คนประกอบด้วย นักวิชาการ ผู้นำชุมชนที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น เจ้าหน้าที่การเงิน/เจ้าหน้าที่บัญชี และพนักงานธุรกิจธนาคารชุมชน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบบันทึก การประชุมเชิงปฏิบัติการประเด็นเนื้อหาและข้อเสนอแนะที่นำมาวิเคราะห์หาทางแก้ไข กำหนดจากปัจจัยที่ส่งผลต่อภาวะความยากจน 3 ปัจจัย ได้แก่ การสะสมทุน สิทธิโอกาสทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม ภาระทางการเงิน เพื่อหาแนวทางลดภาวะความยากจน ตามช่วงชั้นของการพัฒนาแบบพึ่งพาออกเป็น 3 ระดับ กำหนดกิจกรรมเพื่อพัฒนารูปแบบและกระบวนการลดภาวะความยากจน โดยมีรองนายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลเมืองนะเป็นผู้ดำเนินการสนทนา (Moderator) วิเคราะห์เนื้อหาตามประเด็นที่ศึกษาแล้วนำเสนอข้อมูล โดยวิธีเสนอเป็นรูปแบบ และกระบวนการ

ตอนที่ 4 กำหนดยุทธศาสตร์การนำรูปแบบและกระบวนการไปใช้ลดภาวะความยากจนของผู้เข้าไม่ถึงโอกาสในสังคมชนบทภาคเหนือตอนบน

4.1 การวิเคราะห์ศักยภาพหน่วยงานที่ทำหน้าที่รับผิดชอบในขั้นตอนการจัดตั้งสถาบันการเงินชุมชนและการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่มเป้าหมายในการศึกษาประกอบด้วย ผู้นำชุมชนที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น จำนวน 15 คน ใช้แบบสอบถามจำนวน 15 ชุดประเด็นสภาพปัจจัยภายในที่สำคัญ อาศัยตัวแบบ 7-S เป็นแนวทางในการกำหนดปัจจัยสภาพแวดล้อมภายใน ได้แก่ Staff, Style, Skill, Structure, Strategy, System, Shared-Value เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ว่าสภาพภายในจะส่งผลทางบวก ซึ่งเป็นจุดแข็ง (Strengths) หรือส่งผลในทางลบ ซึ่งเป็นจุดอ่อน (Weaknesses) ประเด็นสภาพแวดล้อมภายนอกที่สำคัญ อาศัยตัวแบบ ISTEP (ได้แก่ International, Society, Technology, Economy, Policy) เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ว่า สภาพภายนอก จะส่งผลทางบวก ซึ่งเป็นโอกาส (Opportunities) หรือส่งผลทางลบ ซึ่งเป็นภัยคุกคาม (Threats) การวิเคราะห์ศักยภาพหน่วยงานที่ทำหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาความยากจนด้วยเทคนิค SWOT Analysis and TOWS Matrix วิเคราะห์เนื้อหาตามประเด็นที่ศึกษาแล้วนำเสนอข้อมูลโดยวิธีแสดงค่าในตารางและการจัดทำ แมทริกซ์สรุปผลการวิเคราะห์ปัจจัยเชิงกลยุทธ์ (Generating a Strategic Factors Analysis Summary (SFAS) Matrix)

4.2 การกำหนดยุทธศาสตร์การนำรูปแบบและกระบวนการไปใช้ลดภาวะความยากจนของผู้เข้าไม่ถึงโอกาสในสังคมชนบทภาคเหนือตอนบน กลุ่มเป้าหมายผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 20 คน ประกอบด้วย นักวิชาการที่มผลงานเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาความยากจน จำนวน 1 คน ผู้นำชุมชนที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นผู้ที่มีความรู้ประสบการณ์และบทเรียนในการแก้ไขปัญหาความยากจน จำนวน 15 คน เจ้าหน้าที่การเงิน/เจ้าหน้าที่บัญชีและพนักงานธุรกิจธนาคารชุมชนจำนวน 4 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้การวิเคราะห์ศักยภาพหน่วยงานที่ทำหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาความยากจนด้วยเทคนิค SWOT Analysis 1. การวิเคราะห์วิสัยทัศน์ พันธกิจ ยุทธศาสตร์และแผนงานโครงการ ทำยุทธศาสตร์นำรูปแบบมาใช้ลดภาวะความยากจนของผู้เข้าไม่ถึงโอกาสในสังคมชนบทภาคเหนือตอนบน 2. การสรุปข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะเพื่อพิจารณาความเหมาะสมในการนำยุทธศาสตร์ลดภาวะความยากจนของผู้เข้าไม่ถึงโอกาสในสังคมชนบทภาคเหนือตอนบนไปใช้ การเก็บรวบรวมข้อมูล มีการประชุมเชิงปฏิบัติการวิเคราะห์เนื้อหาตามประเด็นที่ศึกษาแล้วนำเสนอข้อมูลโดยวิธีการพรรณนา

การประเมินความสอดคล้องของยุทธศาสตร์และแผนงาน โครงการและ การประเมินความเหมาะสม ความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของยุทธศาสตร์และ แผนงาน โครงการลดปัญหาภาวะความยากจนของผู้เข้าไม่ถึงโอกาสในสังคมชนบท ภาคเหนือตอนบน โดยผู้ทรงคุณวุฒิ 3 คน ด้วยเทคนิคเดลฟาย (Delphi Technique)

ผลการศึกษา

1. ภาวะความยากจนของผู้เข้าไม่ถึงโอกาสในสังคมชนบทภาคเหนือตอนบน บริบท/ปัญหาของชุมชน มีสภาพครอบครัวใหญ่ มีปัญหาความเหลื่อมล้ำทางชาติพันธุ์ ข้อจำกัดทางการศึกษา ที่ไม่สามารถสอบแข่งขันอย่างเท่าเทียม มีปัญหาสุขภาพ เช่น เป็นโรคเรื้อรัง ขาดการวางแผนชีวิต มีอาชีพเกษตรกร หรือรับจ้างหมุนเวียน แรงงาน ทักษะต่ำ การมีประสิทธิภาพการทำงานไม่ดี ไม่มีรายได้จากอาชีพเสริม ไม่มีแหล่งน้ำกิน น้ำใช้ เข้าที่ดินเพื่ออาศัยหรือทำการเกษตร เป็นหนี้ดอกเบี้ยแพงการเข้าไม่ถึงบริการของรัฐ ในการช่วยเหลือแหล่งเงินทุนเป็นเพราะขาดหลักค้ำประกันและที่ดินทำกิน ไม่มี เอกสารสิทธิ์ ปัญหาทางเศรษฐกิจ มีการปลูกพืชเชิงเดี่ยว มีต้นทุนการผลิตสูง ราคาผลผลิต ตกต่ำ การคมนาคมไม่สะดวก มีการค่าใช้จ่ายในครัวเรือนสูง ขาดสวัสดิการทางสังคม มีความรู้สึกกลัวการถูกคุกคามความปลอดภัย แนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงภาวะ ความยากจน เพื่อการแก้ไขปัญหาการจัดเตรียมความพร้อมในการผลิต เช่น เตรียมดิน เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย ยา และเลือกปลูกพืชที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ ใช้น้ำอย่างประหยัด การขุดสระเก็บน้ำ ควบคุมการใช้จ่ายเท่าที่จำเป็น เช่น ค่าอาหารและยารักษาโรค พยายามเข้าร่วมกลุ่มเพื่อช่วยเหลือกัน เช่น ตั้งกลุ่มอาชีพ กลุ่มออมทรัพย์ พยายามลด การตัดไม้และปลูกป่าทดแทนตามคำแนะนำของหน่วยงานราชการเพื่อสร้างแหล่งน้ำ ไว้ใช้ในอนาคต ลด ละ เลิกอบายมุข ยึดแนวพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียง

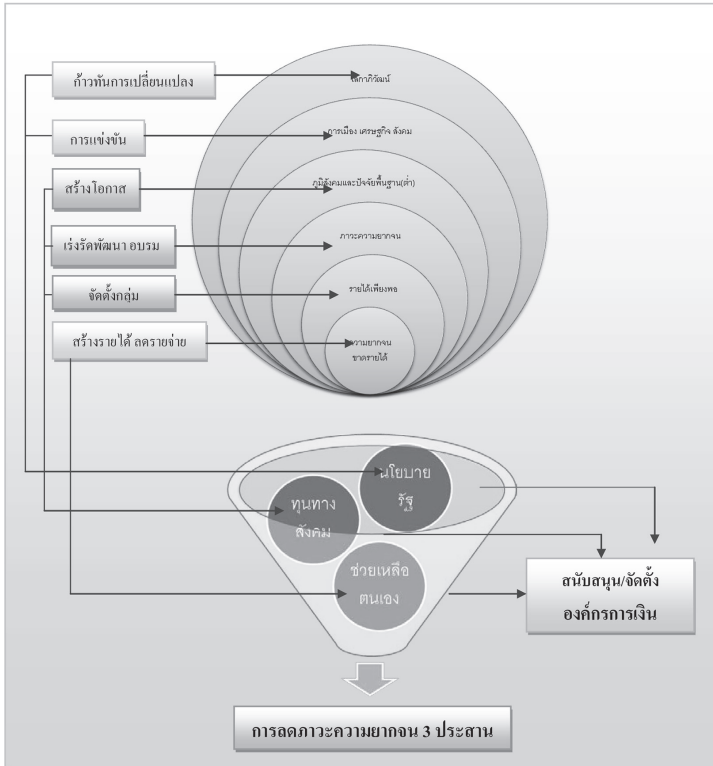
2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อภาวะความยากจนของผู้เข้าไม่ถึงโอกาสในสังคมชนบท ภาคเหนือตอนบน พบว่า Adjusted $R^2 = .137$ หรือ 13.7% แสดงว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อภาวะ ความยากจน (รายได้) มี 3 ปัจจัย คือ การสะสมทุน (X_4) สิทธิโอกาสทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม (X_5) ภาวะทางการเงิน (X_2) ส่งผลต่อ ภาวะความยากจน(รายได้) (Y_1) ได้เท่ากับ 13.7% และสามารถเขียนสมการพยากรณ์ได้ดังนี้ สมการพยากรณ์ในรูปคะแนน ดิบ $Y = 3.243 + .334 X_4 + .297 X_5 + .326 X_2$ สมการในรูปคะแนนมาตรฐาน คือ $= .245 X_4 + .166 X_5 + .153 X_2$ ปัจจัยทางสังคมมี 3 ปัจจัย ได้แก่ การสะสมทุน สิทธิโอกาส

ทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม ภาระทางการเงิน ที่ส่งผลกระทบต่อรายได้ หรือภาวะความยากจน โดยที่ปัจจัยสะสมทุน ประกอบด้วยการไม่มีทรัพย์สินที่ก่อให้เกิดรายได้ ขาดการประหยัด อดออมไม่มีทรัพย์สินถาวร หรือมีแต่มูลค่าต่ำในชุมชน ไม่มีแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ ไม่มีการจัดตั้งกลุ่ม / องค์กรการเงินในชุมชน ขาดโอกาสในการมีส่วนร่วม หรือเป็นสมาชิกกลุ่ม ส่งผลกระทบต่อรายได้ซึ่งเป็นตัววัดภาวะความยากจนมากที่สุด

3. รูปแบบการลดภาวะความยากจนของผู้เข้าไม่ถึงโอกาสในสังคมชนบท
ภาคเหนือตอนบน ขั้นตอนการหารูปแบบการลดภาวะความยากจนของผู้เข้าไม่ถึงโอกาสในสังคมชนบท ภาคเหนือตอนบนแบ่งช่วงชั้นการพึ่งพา ออกเป็น 3 ระดับ **พึ่งตนเอง** สร้างรายได้ ระดับครัวเรือนสามารถแก้ไขได้ด้วยตนเอง ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ ได้แก่ การปรับทัศนคติ การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง การทำบัญชีรับ – จ่าย (บัญชีครัวเรือน) ทั้งนี้สามารถเรียนรู้ได้จากสื่อส่งเสริม โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือทั่วไป หรือติดต่อขอข้อมูลได้จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง **พึ่งพากัน** ในชุมชน สร้างโอกาส เร่งรัดพัฒนาอบรม จัดตั้งกลุ่มภายใต้ความรับผิดชอบและเป็นแผนปฏิบัติการของหมู่บ้าน ชุมชนมีการจัดการด้านกระบวนการเรียนรู้และรับการช่วยเหลือจากหน่วยงานภายนอกที่สนับสนุนตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ลักษณะกลุ่ม องค์กร เครือข่าย มีการพิจารณาเพื่อกระจายโอกาสให้กลุ่มต่างๆ ในชุมชน เข้ามามีส่วนร่วม เช่น กลุ่มสตรี เด็ก คนจน ผู้ประสบปัญหาต่างๆเหมาะสำหรับการพัฒนาต่อเนื่องจากการพึ่งตนเอง มีรายได้เพียงพอ แต่ก็อาจเป็นกลุ่มเสี่ยงความยากจน หรือมีภาระทางสังคมสูง การสร้างกลุ่มเสมือนการสร้างภูมิคุ้มกันแต่ต้องใช้ทุนทางสังคมและอาศัยความร่วมมือของชุมชนเป็นสำคัญ **พึ่งพาโครงสร้างทางสังคมภาครัฐ** เป็นส่วนใหญ่การแข่งขันเสรีในกระแสโลกาภิวัตน์ ก้าวทันการเปลี่ยนแปลง ระดับครัวเรือน ชุมชน ต่ำลง ไม่สามารถดำเนินการได้ขึ้นอยู่กับนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

ภาพที่ 1 ขั้นตอนการหารูปแบบการลดภาวะความยากจนของผู้เข้าไม่ถึงโอกาสในสังคมชนบท ภาคเหนือตอนบน

การลดภาวะความยากจนตามช่วงชั้นการพึ่งพา 3 ระดับ

ขั้นตอนการหารูปแบบการลดภาวะความยากจนของผู้เข้าไม่ถึงโอกาสในสังคมชนบทภาคเหนือตอนบน

ให้ดำเนินการจัดตั้งองค์กรการเงินที่สมาชิกในชุมชนเป็นเจ้าของและมีการดำเนินกิจกรรมทางการเงินเกี่ยวกับการออม การระดมหุ้น การรับฝาก และการให้สินเชื่อ เพื่อสนับสนุนการประกอบอาชีพ การพัฒนาคุณภาพชีวิตหรือเพื่อแก้ปัญหาและสนับสนุนด้านการเงินในระบบของสมาชิกในชุมชนด้วยตนเอง

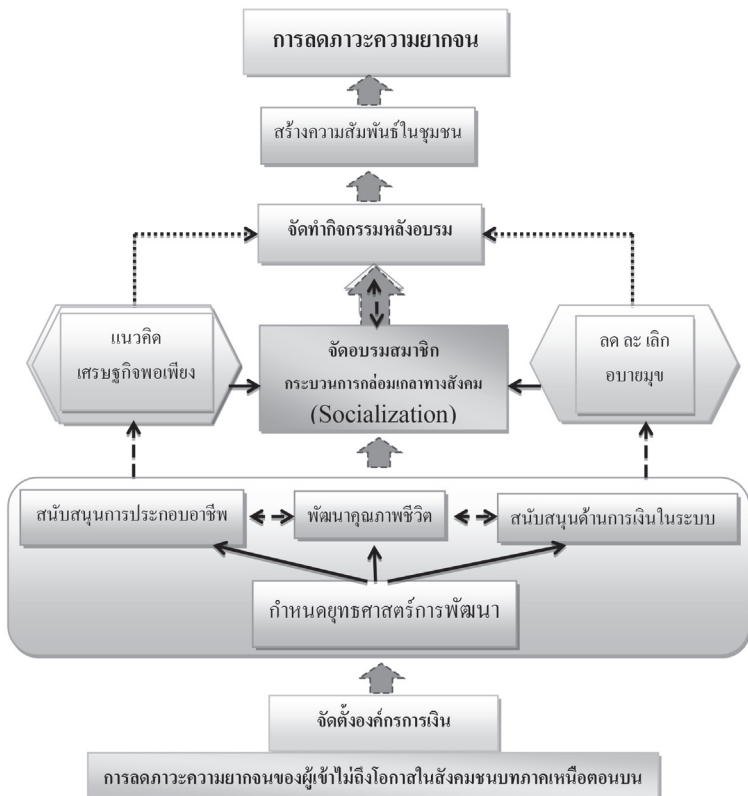
1. จัดอบรมการใช้ชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงและลด ละ เลิก จัดหลักสูตรอบรมอาชีพให้กับผู้สนใจและสมัครเป็นสมาชิก อบรมเป็นรุ่นๆ เพื่อจัดให้มีการขับเคลื่อน

อย่างต่อเนื่อง เพิ่มมูลค่าผลผลิต ลดค่าใช้จ่าย และค่อยปรับเปลี่ยนแนวคิด พฤติกรรมผ่านกระบวนการกล่อมเกลาทางสังคม

2. จัดทำกิจกรรมหลังอบรม บันทึกการทำความดีเป็นเสมือนการท่องจำเตือนสติให้ใช้ชีวิตไม่ประมาทและมีแผนการใช้ชีวิต ปลุกต้น ไม้รักษาสิ่งแวดล้อม ฟื้นฟูธรรมชาติ รักษาแหล่งน้ำ

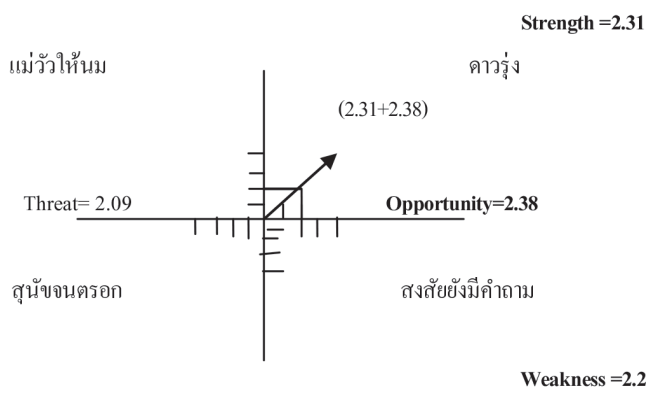
3. สร้างความสัมพันธ์ สร้างเครือข่าย เปิดโอกาสให้สมาชิก ที่ต้องการมีส่วนร่วม ทั้งที่ยากจน หรือไม่ยากจนเข้าทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อให้เกิดความรู้สึกร่วมถึงภาระที่พัวพัน ลดความแปลกแยก(ถ้ามี) สร้างโอกาสให้มีการอภัย ช่วยเหลือกัน สังคมจึงจะน่าอยู่แบบยั่งยืน

ภาพที่ 2 รูปแบบและกระบวนการลดภาวะความยากจนของผู้เข้าไม่ถึงโอกาสในสังคมชนบทภาคเหนือตอนบน

4. การกำหนดยุทธศาสตร์ลดภาวะความยากจนของผู้เข้าไม่ถึงโอกาส
 ในสังคมชนบทภาคเหนือตอนบน เป็นการวิเคราะห์ศักยภาพหน่วยงานที่ทำหน้าที่
 รับผิดชอบในขั้นตอนการจัดตั้งองค์กรการเงิน และการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนา
 เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติไปปรับใช้ในการบริหารจัดการ ผลการประเมินและกำหนด
 ค่าคะแนนวิเคราะห์ที่มีค่าคะแนนถ่วงน้ำหนักสูงสุดอยู่ระหว่างจุดแข็ง และ โอกาส
 (2.31+2.38) สรุปได้ว่า สภาวะแวดล้อมการจัดตั้งสถาบันการเงินได้รับการสนับสนุนจาก
 เทศบาล สถาบันการเงินและหน่วยงานต่างๆ ให้การสนับสนุนอยู่ในสถานการณ์ดาวรุ่ง
 เป็นการจัดทำแผนยุทธศาสตร์เชิงรุกหรือกลยุทธ์เพื่อความเจริญก้าวหน้า (Growth Strategy)
 ซึ่งปัจจัยเชิงบวกหรือปัจจัยภายในที่เป็นจุดแข็งคือ เจ้าหน้าที่ ทีมงาน มีความรู้ด้านบัญชี
 การเงินซึ่งเป็นความสำคัญของการจัดตั้งสถาบันการเงิน รองลงมาเป็นความพร้อมและ
 ทุ่มเทศง มีลักษณะความเป็นผู้นำ เสียสละ อดทนของคณะกรรมการ และการแบ่งงาน
 รับผิดชอบชัดเจนในส่วนของการจัดตั้งสถาบันทั้ง ได้ผ่านการอบรมมาพอสมควรมี
 เป้าหมายให้คนมีคุณภาพชีวิตที่ดี พึ่งพาตนเองได้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้
 ยุทธศาสตร์ที่ 1 ยุทธศาสตร์การส่งเสริมความรู้การใช้ชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง
 ยุทธศาสตร์ที่ 2 ยุทธศาสตร์การส่งเสริมความรู้ อบรมอาชีพ ยุทธศาสตร์ที่ 3 ยุทธศาสตร์
 เสริมสร้างความเข้มแข็งองค์กรการเงินชุมชนและกลุ่มสมาชิก การประเมินยุทธศาสตร์โดย
 ผู้เชี่ยวชาญ มีความเป็นไปได้ เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมสามารถ
 นำมาใช้ได้ภายใต้ทรัพยากรที่มีอยู่และมีโอกาสประสบความสำเร็จ

ภาพที่ 3 Matrix ที่ได้จากการประเมินและกำหนดค่าคะแนนการวิเคราะห์ศักยภาพ
 หน่วยงานที่ทำหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาความยากจน

สรุปผลการศึกษา

ภาวะความยากจนของผู้เข้าไม่ถึงโอกาสในสังคมชนบทภาคเหนือตอนบน พบว่า ความมั่นคงและปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน สิทธิและความเสมอภาคการเป็นชนเผ่าหรือชนกลุ่มชาติพันธุ์ เป็นภาวะที่สำคัญที่สุดและยังเป็นประเด็นในการเรียกร้องมาโดยตลอด ปรากฏให้เห็นถึงความเสมอภาคและสิทธิยังไม่เท่าเทียมกัน ก็ส่งผลต่อการเข้าถึงสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน รายได้ที่ไม่แน่นอนและไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่าย บริบทสังคมเป็นเสมือนโครงกรอบที่กำหนดโอกาส ปัจจัยที่ส่งผลต่อภาวะความยากจนทางสังคมมี 3 ปัจจัย ได้แก่ การสะสมทุน สิทธิโอกาสทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม ภาวะทางการเงิน ที่ส่งผลต่อรายได้ หรือภาวะความยากจน ปัจจัยต่างๆที่ส่งผลกระทบต่อรายได้ ค่าใช้จ่าย และอยู่ในความสนใจที่ต้องการความช่วยเหลือ จะถูกหยิบยกมาเป็นประเด็นนำไปสู่การแก้ไขปัญหา รูปแบบการและกระบวนการลดภาวะความยากจนของผู้เข้าไม่ถึงโอกาสในสังคมชนบทภาคเหนือตอนบน ให้ดำเนินการจัดตั้งองค์กรการเงินที่สมาชิกในชุมชนเป็นเจ้าของและมีการดำเนินกิจกรรมทางการเงินเกี่ยวกับการออม การระดมหุ้น การรับฝากและการให้สินเชื่อ เพื่อสนับสนุนการประกอบอาชีพ การพัฒนาคุณภาพชีวิตหรือเพื่อแก้ปัญหาและสนับสนุนด้านการเงินในระบบของสมาชิกในชุมชนด้วยตนเอง จัดอบรมการใช้ชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงและลด ละ เลิก จัดหลักสูตรอบรมอาชีพให้กับผู้สนใจและสมัครเป็นสมาชิก อบรมเป็นรุ่นๆ เพื่อจัดให้มีการขับเคลื่อนอย่างต่อเนื่อง แบบค่อยเป็นค่อยไป และค่อยปรับเปลี่ยนแนวคิด พฤติกรรมผ่านกระบวนการกล่อมเกลางานทางสังคม จัดทำกิจกรรมหลังอบรม บันทึกการทำความคิด เป็นเสมือนการท่องจำ เตือนสติ ให้ใช้ชีวิตไม่ประมาทและมีแผนการใช้ชีวิต ปลูกต้นไม้รักษาสิ่งแวดล้อม ฟื้นฟูธรรมชาติ รักษาแหล่งน้ำ สร้างความสัมพันธ์ สร้างเครือข่าย เปิดโอกาสให้สมาชิก ที่ต้องการมีส่วนร่วมทั้งที่ยากจน หรือไม่ยากจนเข้าทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อให้เกิดความรู้สึกร่วมกันพึ่งพา กันลดความแปลกแยก(ถ้ามี) สร้างโอกาสให้มีการอภัย ช่วยเหลือกัน ยกย่องคุณภาพชีวิต เกษตรกรรายย่อย เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันที่เกิดจากพลังชุมชนร่วมมือสร้างเครื่องมือเปลี่ยนวิถีชุมชน นำไปสู่ สังคมคุณธรรม เป็นกระบวนการจัดกลาทางสังคม (Socialization) ปลูกฝังระเบียบวินัย ผ่านกิจกรรมที่ชุมชนคัดเลือกเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตสอดคล้องกับผลงานศึกษาของชัชรี นฤทุม และคณะ (2551 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาสถานภาพและความต้องการแก้ไขปัญหาความยากจนพบว่าแนวทางการแก้ปัญหาซึ่งเสนอแนะโดยเกษตรกรได้แก่ การแก้ปัญหาด้วยตนเอง คือ การลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือนที่ไม่จำเป็น จะช่วยบรรเทาปัญหาค่าครองชีพสูงได้ การลดปัจจัยการผลิตโดยการใช้อยู่อินทรีย์

(ปู่ยกอก) จะช่วยลดการใช้สารเคมี การรวมกลุ่มจะช่วยสร้างในการต่อรอง เพื่อแก้ปัญหา
ราคาผลผลิตที่ไม่แน่นอน สำหรับการขาดแคลนความรู้และทักษะในการทำเกษตร
การรวมกลุ่มเพื่อของบประมาณสนับสนุนในการจัดฝึกอบรมและศึกษาดูงานให้แก่
เกษตรกรจะช่วยเพิ่มพูนความรู้และทักษะด้านการเกษตรเกี่ยวกับปัญหาทางการเกษตรอื่นๆ
สอดคล้องกับอเนก เขียวถาวร (2532: 514-516) อังอิงใน ชั้นทอง มีโพธิ์ (2549 : 28)
ได้กล่าวถึง การพัฒนาเศรษฐกิจเป็นกระบวนการซึ่งทำให้เกิดการเพิ่มขึ้นในระดับรายได้
ที่จริงที่เฉลี่ยต่อบุคคล (Per Capita Real Income) ในระยะยาวยกระดับ มาตรฐาน
ความเป็นอยู่ของประชาชนส่วนใหญ่ ที่มีการวัดการพัฒนาเศรษฐกิจจากองค์ประกอบ
2 ด้าน คือความเจริญทางเศรษฐกิจ และความกินดีอยู่ดีของประชาชนการให้ประเทศ
หลุดพ้นจาก วัฏจักรความยากจน (Vicious Circles) จะต้องมีการกระตุ้นและก่อเกิดสถาบัน
วัด การศึกษาและสาธารณสุข ส่งเสริมการอบรมและส่งเสริมการลงทุน และแนวทาง
การแก้ไขปัญหาความยากจนโดยรัฐบาลควรดำเนินโครงการนำร่องเพื่อเป็นปัจจัยพื้นฐาน
ในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ

การกำหนดยุทธศาสตร์ลดภาวะความยากจน สร้างความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับการ
ประโยชน์ของการรวมกลุ่ม โดยการจัดให้มีการทำเวทีประชาคม เรียนรู้ปัญหาและหาทาง
แก้ไขโดยกระบวนการมีส่วนร่วม ดำเนินตามแนวทางการเข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา
สนับสนุนการจัดตั้งองค์กรการเงินชุมชน โดยการระดมหุ้น และการขอรับการสนับสนุน
จากหน่วยงานของรัฐในการให้ความรู้ เพื่อให้สามารถพัฒนาไปสู่การเป็นองค์กรการเงิน
ของชุมชน โดยชุมชน เพื่อชุมชน อย่างเป็นกระบวนการตรวจสอบได้ส่งเสริมความรู้
ด้านการบริหารจัดการ เพื่อพัฒนาศักยภาพด้านความรู้ ทักษะของสมาชิกกลุ่มในการเสนอ
ร่างกฎ ระเบียบสถาบัน การจัดทำบัญชี การทำสินเชื่อบริหารกลุ่มสมาชิก การตลาดจัดหา
สินค้าให้กับสมาชิก การรับซื้อผลผลิตของสมาชิก การจัดการภายในตลอดจนการจัด
สวัสดิการชุมชน เป็นต้น

ส่งเสริมสินค้าชุมชน โดยการเปิดร้านค้าชุมชนเป็นช่องทางในการจำหน่ายสินค้า
จากผู้ผลิตถึงมือผู้บริโภคโดยควบคุมคุณภาพผลผลิต และราคาที่เป็นธรรม สร้างตราสินค้า
สร้างมูลค่าเพิ่ม โดยฝีมือของสมาชิกในชุมชน เสริมสร้างความเข้มแข็ง และอำนาจ
การต่อรองโดยการพัฒนาเครือข่าย พึ่งพากันระหว่างกลุ่มองค์กรการเงินชุมชนด้วยกัน
ทำข้อตกลงเป็นภาคี สนับสนุนช่วยเหลือกัน ทั้งทางด้านความรู้ การบริหาร การตลาด
จัดทำแผนระยะยาว เพื่อให้มีการศึกษา และขับเคลื่อนแนวทางการส่งเสริมองค์กรการเงิน
ชุมชนเป็นสถาบันการเงินชุมชนที่สามารถจัดการเงินทุนในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ
โดยให้มีหน่วยงานรับผิดชอบชัดเจน ประชาสัมพันธ์สร้างความน่าเชื่อถือให้ชุมชน
เกิดความเชื่อมั่น ไว้วางใจในการจัดการเงินทุนชุมชน โดยชุมชน เพื่อแก้ไขปัญหา

ความยากจนในระดับฐานรากที่ชุมชนสามารถดำเนินการได้เอง ควรเสนอให้ท้องถิ่นจัด บรรจรูปแบบและกระบวนการลดภาวะความยากจนเป็นพันธกิจให้ชัดเจน และระบุ ผู้รับผิดชอบในการจัดตั้งสถาบันการเงินชุมชนเป็นภารกิจหลักของการพัฒนาในส่วนงาน สอดรับกับแนวทางแก้ไขนโยบายรัฐให้การสนับสนุนสินเชื่อวิสาหกิจชุมชน กองทุนหมู่บ้าน และจัดตั้งสถาบันการเงินชุมชน โครงการธนาคารชุมชน

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายพัฒนาองค์กรการเงินชุมชน

จากสภาพปัญหาทางสังคม และเศรษฐกิจ ที่กระทบกับภาวะความยากจน ของชุมชน เกิดจากปัจจัยที่ส่งผลต่อรายได้ และค่าใช้จ่ายในการดำรงชีวิตของตนเองและ สมาชิกในครอบครัวที่ต้องรับผิดชอบ และเมื่อมีเงินไม่พอใช้ การลงทุนจึงต้องอาศัย แหล่งเงินกู้เพื่อใช้เป็นค่าใช้จ่ายในครัวเรือน และการผลิต ระบบการเงินในชุมชนจึงเป็น สิ่งสำคัญ เชื่อว่าหากมีการจัดการอย่างเป็นระบบ และได้รับการช่วยเหลืออย่างถูกวิธี น่าจะเป็นหนทางออกอีกทางหนึ่งของการแก้ไขปัญหาความยากจนในสังคมชนบท ดังนั้น การศึกษาครั้งนี้จึงมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อการพัฒนาดังนี้

1. สร้างความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับประโยชน์ของการรวมกลุ่ม โดยการ จัดให้มีการทำเวทีประชาคม เรียนรู้ปัญหา และหาทางแก้ไขโดยกระบวนการมีส่วนร่วม ดำเนินตามแนวทางการเข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา

2. สนับสนุนการจัดตั้งองค์กรการเงินชุมชน โดยการระดมหุ้น และการขอรับ การสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐในการให้ความรู้ เพื่อให้สามารถพัฒนาไปสู่การเป็น องค์กรการเงินของชุมชน โดยชุมชน เพื่อชุมชน อย่างเป็นกระบวนการตรวจสอบได้

3. ส่งเสริมความรู้ด้านการบริหารจัดการ เพื่อพัฒนาศักยภาพด้านความรู้ ทักษะของสมาชิกกลุ่มในการเสนอร่างกฎ ระเบียบสถาบัน การจัดทำบัญชี การทำสินเชื่อ ระหว่างกลุ่มสมาชิก การตลาดจัดหาสินค้าให้กับสมาชิก การรับซื้อผลผลิตของสมาชิก การจัดการภายในตลอดจนการจัดสวัสดิการชุมชน เป็นต้น

4. ส่งเสริมสินค้าชุมชน โดยการเปิดร้านค้าชุมชนเป็นช่องทางในการจำหน่ายสินค้า จากผู้ผลิตถึงมือผู้บริโภคโดยควบคุมคุณภาพผลผลิต และราคาที่เป็นธรรม สร้างตราสินค้า สร้างมูลค่าเพิ่มโดยฝีมือของสมาชิกในชุมชน

5. เสริมสร้างความเข้มแข็ง และอำนาจการต่อรองโดยการพัฒนาเครือข่าย พึ่งพากันระหว่างกลุ่มองค์กรการเงินชุมชนด้วยกัน ทำข้อตกลงเป็นภาคี สนับสนุน ช่วยเหลือกัน ทั้งทางด้านความรู้ การบริหาร การตลาด

6. จัดทำแผนระยะยาว เพื่อให้มีการศึกษา และขับเคลื่อนแนวทางการส่งเสริมองค์การการเงินชุมชนเป็นสถาบันการเงินชุมชนที่สามารถจัดการเงินทุนในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยให้มีหน่วยงานรับผิดชอบชัดเจน

7. ประชาสัมพันธ์สร้างความน่าเชื่อถือให้ชุมชนเกิดความเชื่อมั่น ไว้วางใจในการจัดการเงินทุนชุมชน โดยชุมชน เพื่อแก้ไขภาวะความยากจนในระดับฐานรากที่ชุมชนสามารถดำเนินการได้เอง

8. ควรผลักดันให้นำรูปแบบและกระบวนการไปกำหนดเป็นนโยบายตามความเหมาะสมทั้งระดับท้องถิ่นพัฒนาไปสู่ระดับชาติ พัฒนาควบคู่กับเทคโนโลยี มีหน่วยงานรับผิดชอบอย่างจริงจัง

ข้อเสนอแนะการศึกษาครั้งต่อไป

สำหรับการศึกษายุ่งเกี่ยวกับรูปแบบและกระบวนการในการลดภาวะความยากจนในสังคมชนบท มีข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษากครั้งต่อไป ดังต่อไปนี้

1. ควรมีการศึกษา กระบวนการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) เพื่อการแก้ไขปัญหาความยากจน โดยการสร้างสังคมให้มีคุณธรรม มีการจัดสรรทรัพยากรที่เป็นธรรม และสร้างความเข้าใจในเรื่องค่านิยมให้ถูกต้อง ควรศึกษาว่าทำอย่างไรคนในสังคมจะมีคุณลักษณะที่ดีและเหมาะสม มีความรู้ คู่คุณธรรม

2. ควรมีการศึกษากระบวนการสร้างชุมชนเข้มแข็งโดยสร้างคนรุ่นใหม่ที่มีความรู้ ความเข้าใจทางวิชาการเข้ามามีส่วนร่วม และขับเคลื่อนสังคมระดับฐานราก ยกเลิกระบบอุปถัมภ์ในสังคมที่ให้การตอบแทนแบบผิดๆ จึงได้คนไม่มีความรู้ความสามารถเข้ามาทำงานในองค์กรท้องถิ่นจนกระทบต่อการพัฒนาสังคมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้เช่นกัน

3. ควรศึกษารูปแบบและกระบวนการการพัฒนาทางสังคม ที่แตกต่าง และหลากหลาย มีมุมมองในทุกมิติไม่จำกัดอยู่กับรายได้ เช่นการพัฒนาความเจริญทางสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม คุณธรรม ที่ส่งผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีลดภาวะความยากจน

4. ควรมีการศึกษา การพัฒนารูปแบบการทำระบบ บัญชี-การเงิน สามารถนำไปใช้ได้ทั่วไป ไม่ซับซ้อน ป้องกันไม่ให้เกิดความเสียหาย หรือลดความเสี่ยงในการจัดการโดยชุมชน ให้ดีขึ้น

5. ควรมีการศึกษาหาความเหมาะสมสำหรับหน่วยงาน หรือองค์กรสามารถนำรูปแบบและกระบวนการลดภาวะความยากจนไปใช้ เป็นขั้นตอนชัดเจน

รายการอ้างอิง

- กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. (2555). ข้อมูลทั่วไปตำบลเมืองนะ. (ออนไลน์)
แหล่งที่มา : <http://www.thaitambon.com/tambon/ttambon.asp?ID=500402>,
สืบค้นเมื่อ 11 กุมภาพันธ์ 2555.
- ชัยรี นฤทุม และคณะ.(2551). **วิธีการวิเคราะห์หลักไ้กระบวนการผลิตเพื่อจำแนกประเภท
เกษตรกร**. กรุงเทพฯ :โครงการศึกษาเพื่อการพัฒนาาระบบเกษตรกรรม
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ : บทคัดย่อ
- ชั้นทอง มีโพธิ์. (2549). **ยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาความยากจนโดยการพึ่งตนเองของ
ประชาชนที่มีรายได้ต่ำกว่าเกณฑ์ จปฐ.ตำบลหนองพิกุล อ.ตากฟ้า จ.นครสวรรค์.**
วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ : หน้า 28
- สำนักบริหารยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคเหนือ. (2555). (ออนไลน์) แหล่งที่มา : [http://
www.osmnorth-n1.moi.go.th](http://www.osmnorth-n1.moi.go.th), สืบค้นเมื่อ 11 กุมภาพันธ์ 2555.
- อุดม ทุมโฆสิต.(2536). **ลักษณะและสาเหตุปัญหาความยากจนของครอบครัวชนบท.**
วิทยานิพนธ์ปริญญาพัฒนบริหารศาสตร์ดุสิตบัณฑิต สาขาการบริหารการพัฒนา
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, หน้า 217.
- Balog Thomas. (2524). **สาเหตุความยากจน**. แปลจาก The Cause of Poverty. โดยประกอบ
ทองมา.กรุงเทพฯ :สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, (1981: 5)
- Sen., A. (2001). **Policy Approaches on Poverty**. London : Oxford University Press,
- World Bank. (2000). **World Development Report 2000/2001**. Attacking Poverty:
Oxford University Press,